

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
معاونت پژوهش

عنوان:

روش‌های پاسخ به شبهات در قرآن و روایات

استاد راهنما:

آقای دکتر سید علی حسینی زاده

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر علی قانع اردکانی

نگارنده:

فرشته محمدی احمدآبادی

سال تدوین ۱۳۹۳

تقدیم به:

خاتم پیغمبران حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) و اسوه حسنه‌ای که سراسر زندگی پر نورش برای اهل جهان سرمشق و نمونه است، نازنینی که درست زیستن در دنیا را برای آبادانی آخرت ترسیم کرد تا پیروی از شریعتش مرهمی باشد بر هراس تنهایی‌های پس از دنیا.

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می‌دانم از پدر و مادرم این دو فرشته الهی که زحمات زیادی در تربیت دینی‌ام کشیده‌اند و مرا با قرآن و اهل بیت (علیه السلام) آشنا کرده‌اند و نیز همسر فداکارم که همواره با از خودگذشتگی یار و مددکارم بوده است تشکر و قدردانی نمایم و از زحمات شورای عالی مدیریت حوزه‌ی علمیه و همه اساتید خود تشکر و قدردانی می‌نمایم و از درگاه احدیت توفیقات روزافزون تمام کسانی را که مرا در این مجموعه یاری کرده‌اند، مسئلت می‌نمایم.

چکیده

از راه‌های مبارزه با بنیادهای اعتقادی و تعالیم عملی یک دین، ایجاد شبهه در عقاید مردم و متزلزل ساختن آن عقاید می‌باشد. پاسداری و دفاع از عقاید دینی، نزد انبیا و ائمه (علیهم السلام) از ارزش بسیار والایی برخوردار است. تنها با ارائه‌ی پاسخ صحیح نمی‌توان پاسخ‌گوی موفق بود، بلکه باید با روش‌های مناسب، با این شبهات برخورد نمود تا بتوان تأثیرات آن را خنثی کرد.

با بررسی و توصیف شبهات مطرح شده در آیات قرآن و روایات معصومان (علیهم السلام) و تحلیل و تفسیر پاسخ‌های داده شده از سوی آن بزرگواران، می‌توان گفت که روش‌های مختلفی برای پاسخ‌گویی به شبهات اعتقادی وجود دارد که با توجه به شرایط مختلف و هر شبهه‌کننده متفاوت می‌باشد و نمی‌توان برای همه شبهه‌کنندگان از یک روش استفاده کرد. هر کدام از این روش‌ها اگر درست و متناسب با ویژگی‌های مخاطب به کار برده شود تأثیرگذار خواهد بود.

گاه قرآن و معصومان (علیهم السلام) از روش‌های گفتاری در قالب‌های پرسش و پاسخ، مناظره و یا خطابه با شیوه‌های مختلفی که بیان شده، به شبهه‌کننده پاسخ داده‌اند و گاه با رفتارهای خاصی؛ چون نمایش دادن مطلبی، بی‌اعتنایی، به عجز درآوردن شبهه‌کننده، تبعید، مبالغه کردن با وی، جهاد کردن و... پاسخ گفته‌اند که این رفتارها مسلماً گفتار را هم به همراه داشته ولی جنبه‌ی رفتاری آن غالب بر جنبه‌ی گفتاری می‌باشد.

در کنار به‌کارگیری این روش‌ها، اگر پاسخ‌دهی به شبهات به دور از یک سری آداب باشد این روش‌ها کارساز نخواهد بود، به همین علت مهمترین آدابی که باید در این زمینه مدّ نظر داشت تا این روش‌ها مؤثر باشد، نیز بررسی شده است.

کلید واژه ها: روش، شیوه، شبهه، پاسخ، قرآن، روایات.

- ۴۳- سجادی، سید جعفر، *فرهنگ معارف اسلامی*، جلد ۲، چاپ چهارم، تهران: کومش، ۱۳۷۹.
- ۴۴- سعیدی مهر، محمد، *آموزش کلام اسلامی*، جلد ۱، چاپ هشتم، قم: کتاب طه، ۱۳۹۰.
- ۴۵- سیوطی، جلال الدین، *الاتقان فی علوم القرآن*، ترجمه مهدی حائری قزوینی، جلد ۱ و ۲، تهران: امیر کبیر، چاپ اول، ۱۳۶۳.
- ۴۶- ———، *الدر المنثور فی تفسیر المأثور*، جلد ۱، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴.
- ۴۷- شبر، سید عبد الله، *تفسیر القرآن الکریم*، بیروت: دار البلاغۃ للطباعة و النشر، ۱۴۱۲.
- ۴۸- شریعتی سبزواری، محمد باقر، *اصول و مبادی سخنوری*، چاپ دوم، قم: بوستان کتاب، ۱۳۷۶.
- ۴۹- طباطبایی، محمد حسین، *المیزان فی تفسیر القرآن*، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۴۱۷ ق.
- ۵۰- ———، *سنن النبی*، ترجمه حسین استاد ولی، چاپ پنجم، تهران: پیام آزادی، ۱۳۸۳.
- ۵۱- طبرسی، احمد بن علی، *الإحتجاج علی أهل اللجاج*، جلد ۱ و ۲، چاپ اول، مشهد: مرتضی، ۱۴۰۳ ق.
- ۵۲- ———، *مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار*، چاپ دوم، نجف: المکتبه الحیدریه، ۱۳۸۵ ق.
- ۵۳- ———، *فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، ج ۵ و ۷ و ۸، تهران: ناصر خسرو، ۱۳۷۲.
- ۵۴- طبری، ابو جعفر محمد بن جریر، *جامع البیان*، جلد ۱۶، بیروت: دارالمعرفه، ۱۴۲۰ ق.
- ۵۵- طریحی، فخر الدین بن محمد، *مجمع البحرین*، تصحیح احمد حسینی اشکوری، چاپ سوم، تهران: مرتضوی، ۱۳۷۵.
- ۵۶- طوسی، محمد بن حسن، *التبیان فی تفسیر القرآن*، جلد ۲ و ۷، تحقیق احمد قصیر عاملی، بیروت: دار احیاء التراث العربی، [بی تا].
- ۵۷- ———، محمد بن محمد (خواجہ نصیر الدین)، *اساس الاقتباس*، تصحیح مدرس رضوی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۷.

- ۵۸- عباسی مقدم، مصطفی، *اسوه های قرآنی و شیوه های تبلیغی آنان*، چاپ اول، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه، ۱۳۷۹.
- ۵۹- عباسی ولدی، محمد حسین، *روش شناسی پاسخگویی به پرسش های اعتقادی در فرهنگ قرآن و اهل بیت علیهم السلام*، چاپ چهارم، قم: انتشارات جامعه الزهراء علیها السلام، ۱۳۹۳.
- ۶۰- عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، *تفسیر نور الثقلین*، جلد ۱ و ۲، چاپ چهارم، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.
- ۶۱- عمید، حسن، *فرهنگ لغت عمید*، چاپ هشتم، تهران: امیر کبیر، ۱۳۸۲.
- ۶۲- عیاشی، محمد بن مسعود، *تفسیر العیاشی*، جلد ۱، چاپ اول، تهران: المطبعة العلمية، ۱۳۸۰ ق.
- ۶۳- فخر الدین رازی، ابو عبد الله محمد بن عمر، *مفاتیح الغیب*، ج ۷ و ۸، چاپ سوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ ق.
- ۶۴- فراهیدی، خلیل بن أحمد، *کتاب العین*، چاپ دوم، قم: هجرت، ۱۴۰۹ ق.
- ۶۵- فیض الاسلام اصفهانی، علی نقی، *ترجمه و شرح نهج البلاغه*، ج ۳، چاپ پنجم، تهران: مؤسسه چاپ و نشر تألیفات فیض الاسلام، ۱۳۷۹.
- ۶۶- فیض کاشانی، محسن، *تفسیر الصافی*، جلد ۳، چاپ دوم، تهران: مکتبه الصدر، ۱۴۱۵ ق.
- ۶۷- قرائتی، محسن، *تفسیر نور*، جلد ۱۰، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۳.
- ۶۸- قرشی، سید علی اکبر، *قاموس قرآن*، چاپ ششم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۱۲ ق.
- ۶۹- _____، *تفسیر أحسن الحدیث*، جلد ۲، تهران: بنیاد بعثت، ۱۳۷۷.
- ۷۰- قمی، عباس، *نفس المهموم*، ترجمه میرزا ابوالحسن شعرانی، چاپ سوم، قم: هجرت، ۱۳۸۶.
- ۷۱- _____، *منتهی الآمال*، جلد ۱، تهران: اسلامیه، ۱۳۳۸.
- ۷۲- قمی، علی بن ابراهیم، *تفسیر القمی*، تصحیح طیب موسوی جزایری، جلد ۱ و ۲، چاپ سوم، قم: دارالکتاب، ۱۴۰۴ ق.
- ۷۳- قمی مشهدی، محمد بن محمدرضا، *تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب*، جلد ۹ و ۱۴، چاپ اول، تهران: وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.

۷۴- قوامی شیرازی (ملاصدرا)، صدرالدین محمد بن ابراهیم، *منطق نوین* (ترجمه و شرح اللمعات المشرقیه فی الفنون المنطقیه)، ترجمه و شرح عبدالمحسن مشکوة الدینی، تهران: آگاه، ۱۳۶۰.

۷۵- کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، *الکافی* (ط - الإسلامية)، جلد ۲ و ۱، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامية، ۱۴۰۷ ق.

۷۶- _____ ، *أصول الکافی*، ترجمه سید جواد مصطفوی، جلد ۱، چاپ اول، تهران: اسلامی، ۱۳۶۹.

۷۷- _____ ، *فروع الکافی*، جلد ۵ و ۱۱، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۷.

۷۸- _____ ، *الروضة من الکافی*، ترجمه هاشم رسولی محلاتی، ج ۱ و ۲، چاپ اول، قم: دار الحديث، ۱۳۷۶.

۷۹- لثی واسطی، علی بن محمد، *عیون الحکم و المواعظ*، چاپ اول، قم: دارالحديث، ۱۳۷۶.
۸۰- مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار* (ط - بیروت)، جلد ۳، ۷، ۱۲، ۱۰، ۴۴، ۵۰، چاپ دوم، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

۸۱- _____ ، *احتجاجات (ترجمه ج ۹ بحار الانوار)*، ترجمه موسی خسروی، چاپ اول، تهران: اسلامی، ۱۳۷۹.

۸۲- مجلسی، محمدتقی، *روضة المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه (ط - التقدمة)*، جلد ۱۲، چاپ دوم، قم: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانبور، ۱۴۰۶ ق.

۸۳- محدثی، جواد، *روش ها (روش خطابه و سخنوری)*، چاپ سیزدهم، قم: معروف، ۱۳۸۶.
۸۴- محمدی، محمد علی، *شیوه پاسخ به پرسش های دینی*، قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۱.

۸۵- مشکینی، میرزا علی، *اصطلاحات الأصول و معظم أبحاثها*، چاپ ششم، قم: الهادی، ۱۴۱۶ ق.

۸۶- مصباح یزدی، محمد تقی، *آموزش عقاید (دوره کامل سه جلدی)*، چاپ شانزدهم، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۷.

۸۷- مصطفوی، حسن، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، چاپ اول، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.

- ۸۸- مطهری، مرتضی، ده گفتار، چاپ بیستم، تهران: صدرا، ۱۳۸۳.
- ۸۹- مظفر، محمد رضا، المنطق، چاپ هشتم، قم: فیروزآبادی، ۱۴۰۸ ق.
- ۹۰- معین، محمد، فرهنگ فارسی، چاپ چهارم، تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۰.
- ۹۱- مفید، محمد بن محمد، الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، تحقیق مؤسسه آل البيت عليهم السلام، جلد ۲ و ۱، چاپ اول، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
- ۹۲- مکارم شیرازی، ناصر، پنجاه درس اصول عقاید برای جوانان، چاپ بیست و هشتم، قم: نسل جوان، ۱۳۹۳.
- ۹۳- ———، و دیگران، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.
- ۹۴- ملانوری، حسین، روش سخنرانی دینی، چاپ سوم، قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۰.
- ۹۵- منسوب به جعفر بن محمد (علیه السلام) - امام ششم - مصباح الشریعة، چاپ اول، بیروت: اعلمی، ۱۴۰۰ ق.
- ۹۶- منصوری، خلیل، شیوه مناظرات انبیا و امام صادق علیه السلام، تهران: امیر کبیر، ۱۳۹۰.
- ۹۷- موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور (مجموعه رهنمودهای امام خمینی)، جلد ۷، چاپ اول، تهران: وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۹.
- ۹۸- موسوی خویی، ابوالقاسم، البیان فی تفسیر القرآن، چاپ چهارم، کویت: دارالتوحید، ۱۹۷۹ م.
- ۹۹- موسوی همدانی، سید محمد باقر، ترجمه تفسیر المیزان، جلد ۱۶، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۳۷۴.
- ۱۰۰- مهیار، رضا، فرهنگ أبجدی عربی به فارسی، چاپ دوم، تهران: اسلامی، ۱۳۷۵.
- ۱۰۱- نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، جلد ۲۱، چاپ هفتم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۹۸۱ م.
- ۱۰۲- نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، چاپ هشتم، قم: هجرت، ۱۳۸۱.
- ۱۰۳- واحدی، علی بن احمد، اسباب نزول القرآن، جلد ۱، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۱.
- ۱۰۴- هاشمی، سید احمد، جواهر البلاغه، قم: مصطفوی، ۱۳۶۷.

